

Sári Zsolt

*A SZÜKSÉGES ALAP:
PONTOSSÁG, HITELESSÉG ÉS MEGBÍZHATÓSÁG –
TUDOMÁNYOS KUTATÁSOK MÚZEUMOKBAN*

Absztrakt

Az ICOM Prágában (2022) elfogadott új múzeum definíciója megerősíti a múzeumok tudományos műhely szerepét, hiszen kiemeli, hogy kutatja a tárgyi és szellemi örökséget, etikusan és szakszerűen működik, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.

A múzeumi kutatásnak két típusa van: az alapkutatás és az alkalmazott (összegző) kutatás, és az a múzeum minden területén megjelenik. A gyűjteményt feldolgozó kutatás a múzeum alaptevékenysége, amelyre épül valamennyi tudásmegosztási gyakorlatunk. A kurátori kutatásnak – összhangban a múzeum küldetésével és stratégiájával – az intézményi munka középpontjában kell állnia, nem elszigetelten, hanem szorosan kapcsolódva a múzeum nyilvánosságához és hosszú távú fejlődésével integráltan artikulálódva.

A „múzeumi kutatás” gyűjtőfogalom, hiszen minden a múzeumban zajló kutatói tevékenység ide sorolható, a gyűjteményalapú kutatástól az oktatás, a múzeumi wellbeing mellett a látogatói kutatásokig, beleértve az egyéni és kollektív, belső és külső partnerekkel és önkéntesekkel, vagy éppen a közösség tagjaival közösen végzett, részvételiségen alapuló kutatásokig a múzeumban, a múzeumon kívül, vagy éppen a virtuális térben. Ezen kutatások egyik alapvető sajátossága a diszciplináris módszertan. A tanulmány kitér azokra a tartalmakra és változásokra, amelyek az ICOM múzeum definíciójában és a Múzeumok Etikai Kódexében a kutatási tevékenységre vonatkoznak.

Kulcsszavak: múzeumi kutatás; ICOM; gyűjtemény

Az ICOM Prágában 2022-ben elfogadott új múzeum definíciója megerősíti a múzeumok tudományos műhely szerepét, hiszen kiemeli, hogy kutatja a tárgyi és szellemi örökséget, etikusan és szakszerűen működik, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén. *„A múzeum a társadalom szolgálatában álló nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyilvánosság számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.”* (Sári, 2022).

A múzeumi kutatásnak két alaptípusa van: az alapkutatás és az alkalmazott kutatás, és a múzeum minden területén megjelenik, illetve meg kell, hogy jelenjen, nemcsak a

gyűjtemények esetében megvalósuló szakkutatásoknál, hanem a múzeumi marketingtől, ismeretátadáson át a műtárgyvédelemig.

A gyűjteményt feldolgozó kutatás a múzeum alaptevékenysége, amelyre valamennyi tudásmegosztási gyakorlatunk épül. A múzeumok 20. századi – különösen annak utolsó évtizedeiben – történetében néha mintha ellentmondásos lenne a tudományos kutatások megítélése. Legalábbis bizonyos hangsúlyeltolódások megfigyelhetők benne a világ számos pontján.

A múzeumok olyan egyedi élményeket nyújtanak, amelyek különböznek más kulturális intézményektől: nevezetesen valódi találkozásokat biztosítanak autentikus történelmi, természeti vagy kulturális értékkel bíró tárgyakkal. Ki kell aknáznunk a múzeumi gyűjteményekben található tárgyak értékét, és biztosítanunk kell, hogy célirányosan őrizzük meg őket: a múzeumi tárgyak hozzájárulhatnak az intellektuális stimulációhoz és a társas tanuláshoz, felkelthetik a kíváncsiságot és az önreflexiót, valamint elősegíthetik a kontemplatív – elmélkedő, esztétikai vagy érzelmi – élményeket.

A technológiai és közönségelvárások változásainak befogadása mellett figyelmet és erőforrásokat kell fordítani a múzeumi élmény hitelességének és sokszínűségének biztosítására és fenntartására is. Ehhez folyamatos elkötelezettségre van szükség a kutatás és a tudományos munka iránt. A kurátorok pozíciójának és feladatainak változása mindig is hatással volt a múzeumi gyakorlat ezen területére. A 20. század végi új muzeológiai mozgalom hozzájárult ehhez a vitához, és az elmúlt 40 évben a hangsúly a közönségközpontú és felhasználók által generált tartalomra helyeződött, ami kétségtelenül gazdagította a múzeumokat és szélesítette a részvételt is. Bizonyos esetekben ez azonban el is terelte a hangsúlyt a gyűjtemények gondozásáról és tanulmányozásáról, és a szakterület-specifikus személyzet – a tudományos munkatársak – számának csökkenéséhez, valamint a primer kutatással, a tudományos tevékenységgel és az akadémiai partnerségekkel kapcsolatos kritikákhoz, vagy ahhoz a feltételezéshez vezetett, hogy az ilyen tevékenység csak korlátozott (és nem költséghatékony) előnyökkel járhat. A múzeumok által a közfinanszírozás megszerzése és fenntartása terén tapasztalt kihívások tovább súlyosbítják ezeket a nehézségeket. Egyes múzeumok már nem tekintik a primer és tárgyalapú kutatást kulcsfontosságúnak alapvető küldetésük szempontjából, vagy csökkentik ennek a tevékenységnek a prioritását a szervezet munkájában (Pickering, 2020).

Minden múzeum gyűjteményében van valami egyedi, és a kutatás mindig lehetséges, mégis gyakran eltérő az intézmények hozzáállása a kutatás szerepéhez és értékéhez. A kurátori kutatásnak összhangban a múzeum küldetésével és stratégiájával az intézményi munka középpontjában – nem elszigetelten, hanem szorosan kapcsolódva a múzeum nyilvánosságához és hosszú távú fejlődésével integráltan artikulálódva – kell állnia.

A kutatási lehetőségek megteremtése iránti elkötelezettség a tudományterületek széles skáláján növeli a múzeum, mint releváns és aktív intézmény erejét. Ehhez elengedhetetlen egy aktív kutatási stratégia, a múzeumi küldetéshez kapcsolódó kutatási tervek támogatása, valamint idő és erőforrások biztosítása a munkatársak kutatási tevékenységéhez és szakértelmük fejlesztéséhez, továbbképzésükhöz.

Jó példát mutat a Deutsches Museum, amely része a Leibniz Kutatási Szövetségnek, amelynek a mintegy 100 tagja alap- és alkalmazott kutatásokat végez, és Németország központi és regionális kormánya közösen finanszírozza a működésüket (Leibniz Association, n.d.). A Leibniz-modellt követve a kutatási infrastruktúrák, a kutatás és a közvetítés/kommunikáció szorosan összekapcsolódnak és stratégiaileg összefonódnak. Ennek megfelelően a múzeumoknak a kiállításokat és a kapcsolódó kommunikációs formátumokat, például a látogatói laboratóriumokat, alkotótereket (makerspace-ek) a tudományos „kiadványok” egy sajátos formájaként értelmezi egy adott térbeli környezetben. A kiállításokat prospektív, kísérő és nyomon követő kutatások támogatják. Szervezeti kutatási infrastruktúrák támogatják őket, projektspecifikus kutatásokat végeznek, amelyek viszont új tudományos ötletek, kérdések és koncepciók kidolgozását ösztönzik. A nagy teljesítményű kutatási infrastruktúra fenntartása elengedhetetlen mind a kiállítások létrehozásához, mind a közönség- és ismeretadási programokhoz: a könyvtár, az archívum kiegészíti a gyűjteményt, az elmúlt évtizedekben kialakuló digitális múzeumi tartalmak pedig új platformot teremtettek, a múzeumok analóg és digitális infrastruktúrákat is biztosítanak, amelyek a felhasználói csoportok széles köre számára nyitottak. A múzeum hídként szolgál a tudomány és a nyilvánosság között, és az a célja, hogy segítse a közösséget a kutatási eredmények megismerésében (Trischler, 2024).

A múzeumi kutatásról szóló kortárs diskurzus a világ számos pontján az erőforrások állandó hiányának és szűkösségének érzését tükrözi. Valójában a legtöbb múzeum számos és összetett kihívással szembesül, amikor kutatóintézetként próbálja betölteni szerepét. Ezek közé tartozhatnak szervezeti és adminisztratív akadályok, mint például az idő, a finanszírozás, az emberi erőforrások vagy az intézményi támogatás hiánya. Ezen kihívások ellenére a múzeumok dinamikus kutatási helyszíneknek bizonyulnak, múzeumspecifikus módszertanaikkal és technológiáikkal a tudás előállítására és terjesztésére vonatkozóan is. Számos olyan kutatási terület van, amelyhez a múzeumok nélkülözhetetlen források, illetve vannak olyan múzeumi típusok, amelyek nélkül az adott kutatási terület nem tudna új eredményeket elérni (Sigfúsdóttir, 2022).

A múzeumi diskurzusban gyakran van jelen egyfajta fogalmi zavar a kutatásnak minősülő dolgok területén. Ezt a témát nagyon pontosan írja körül Ólöf Gerður Sigfúsdóttir izlandi kutató, aki tanulmányában megjegyzi, hogy míg egyes múzeumok a kutatásra a legszigorúbb tudományos keretben tekintenek – jellemzően gyűjteményalapú, lektorált publikációkban közzétett kutatások –, mások nyitott végű, gyakorlatialapú és kísérleti folyamatként tekintenek rá, amelyet az önreflexió és a látogatókkal való interakció jellemez (Sigfúsdóttir, 2022). A tanulmányából kiolvasható a kutatás fogalmának két vagy többértelmű megközelítése a nemzetközi szakirodalomban. Egyes múzeumok a kutatást a gyűjteményeik tanulmányozásaként azonosítják, mások a dokumentálás aktusát tekintik kutatásnak, és megint mások magát a kiállítást tekintik a kutatás egyik formájának. Általánosan elterjedt, hogy lektorált cikkek vagy más tudományos publikációk formájában számolnak be kutatásaikról, ahogyan azt az akadémiai modell megköveteli. A probléma leginkább abból fakad, hogy ezeket az akadémiai sztenderdeket, értékelési kritériumokat a kutatóintézeti és egyetemi működéshez alakították ki, amely eltér a múzeumitól, és nem veszi figyelembe a múzeumi

kutatások sajátosságait, eszközeit és médiumait, vagy éppen azokat az alternatív és kísérletező immerzív kimeneteket, mint a kiállítás. Hogyan lehetne segíteni a múzeumok mára gyakran nyitottabb és rugalmasabb kutatási környezete eredményeinek szélesebb, akadémiai elfogadtatását? Hiszen ma már jól látható, hogy a bibliometrikus pontrendszerek mellett érvényesülhetnek olyan minőségi kritériumok is, mint a múzeumi kiállítások, kutatás alapú akciók társadalmi relevanciája, alkalmazhatósága, vagy akár a látogatószám. Fura kettősség áll fenn a múzeumokban dolgozó és kutatást végző munkatársak esetében, hiszen egyrészt megfogalmazzák az akadémiai értékelési rendszer alkalmazhatóságának nehézségeit, másrészt mégis csak ehhez akarnak igazodni, publikációkban és hivatkozások számában akarják megmérettetni magukat. Látnunk kell, hogy a kurátori munka, a múzeumokban zajló oktatási tevékenység, vagy éppen az egyre erőteljesebben jelenlévő, a közönséggel és a közösségekkel való együttműködésen alapuló kutatás nyitottabb, kísérleti és befogadóbb felfogást hozott létre, amely alternatív kutatási formákban is megjelenik (Bjerregaard, 2020).

A kortárs muzeológiai szakirodalomban nem túl sok, a kutatást meghatározó leírás jelent meg. Az André Desvallées és François Mairesse által szerkesztett *A muzeológia kulcsfogalmai* című munkában a kutatás címszó alatt azt írják, hogy „*a múzeumban a kutatás a felfedezésre, a találmányok létrehozására és a múzeumi gyűjteményekkel, illetve az általuk végzett tevékenységekkel kapcsolatos új ismeretek fejlesztésére irányuló intellektuális tevékenységet és munkát foglalja magában.*” (Desvallées & Mairesse, 2010, p. 73)

A „múzeumi kutatás” gyűjtőfogalom, hiszen minden, a múzeumban zajló kutatói tevékenység ide sorolható, a gyűjteményalapú kutatástól az oktatás, a múzeumi wellbeing mellett a látogatói kutatásokig, beleértve az egyéni és kollektív, belső és külső partnerekkel és önkéntesekkel, vagy éppen a közösség tagjaival közösen végzett, részvételiségen alapuló kutatásokig a múzeumban, a múzeumon kívül, vagy éppen a virtuális térben. Ezen kutatások egyik alapvető sajátossága a diszciplináris módszertan. A múzeumi kutatások csoportosításánál a már idézett izlandi kutató, Ólof Sigfúsdóttir modelljét (Sigfúsdóttir, 2022) használom és mutatom be. Minden kategória a különböző tudásgyakorlatokat tükrözi, ahogyan azok a különböző kutatási folyamatokon, módszertanokon és output-formákon keresztül jelennek meg:

– tudós-kurátor modell

A múzeum a gyűjteményalapú, jellemzően episztemikus, fejlett kutatások helyszínéként működik, platformként szolgál elsődleges forrásainak kutatásához, akár belső munkatársak, akár külső partnerek által. A kutatást egy adott tudományterületen széleskörű tudományos képzettséggel rendelkező szakértők végzik, általában az egyetemi szektorból átvett eljárások és módszerek szerint.

– *gyakorlatalapú kutatási modell*

Gyakorlatalapú kutatási modell, amely nyitottabb és rugalmasabb, mint a tudós-kurátor modell. A múzeumokban a gyakorlatalapú kutatás szorosan integrálódik a múzeumi szakemberek napi feladataiba, legyenek azok kurátorok, ismeretátadók, restaurátorok vagy bármely más szakterület munkatársai. Múzeumi kontextusban az ilyen kutatások eredménye nem korlátozódik diszkurzív formákra vagy lektorált publikációkra (bár gyakran azok), hanem beágyazódik magába a kiállításba is.

– *laboratóriumi modell*

A múzeum területén zajló empirikus és tudományos kutatásokra utal. A természettudományi múzeumok, valamint a tudományos és technológiai múzeumok jellemzően ebbe a kategóriába tartoznak. A múzeumokban zajló konzerválási munka szintén ebbe a kategóriába tartozik leginkább. A laboratóriumi modell kísérleti és elméleti munkát foglal magában, amelyet tudományos módszertanokkal és fejlett technológiai berendezések használatával végeznek. Az ilyen típusú kutatások eredményeit tudományos folyóiratokban vagy más diskurzív formákban, például tudományos konferenciákon teszik közzé. „A tudós-kurátor modellhez hasonlóan a tudós gyakran elszigetelten végzi kutatásait a múzeum egyéb tevékenységeitől, például a kiállításkészítéstől, az oktatási programoktól vagy más társadalmi szerepvállalástól.” (Sigfúsdóttir, 2022, p. 6) Az elmúlt években egyre több olyan példa van, hogy laboratóriumaikat, azaz a kutatásnak kijelölt teret a látogatók által is elérhető terekbe helyezik át, hogy a kutatást a múzeum látható tevékenységeként jelenítsék meg, néha magukat a kutatókat is bemutatva a látogatók számára. Itt azonban etikai kérdések is felmerülnek a munkatársak láthatóvá tétele által.

– *közösségekkel közös kutatás modell*

A közösségekkel való közös kutatás számos formában megjelenhet. A közösségekkel való együttműködés egyik formája az úgynevezett civil vagy közösségi tudomány, amely egy gyorsan bővülő terület, ahol a nyilvános tudástermelés és a tudománnyal való együttműködés integrált modelljét gyakorolják. Része ennek a nyilvánosság és az amatőr-szakértői közösségek aktív bevonása, mint például a közösségi régészeti tevékenységek során.

– *muzeológiai kutatási modell*

A muzeológiai kutatás a múzeumok mint közintézmények létrehozása történetének és jelenlegi formájuk fejlődésének vizsgálatát jelenti. Itt jelennek meg a látogatói kutatások is, amelyek hozzájárulnak a múzeumok és látogatóik általános ismeretéhez és megértéséhez. Ezeket a kutatásokat segítette az új muzeológiai mozgalmak által a múzeumok társadalmi-politikai szerepe, etikai felelőssége iránti tudományos érdeklődés, valamint a múzeumok közösségükkel való kapcsolatukban betöltött szerepének kritikai vizsgálata is.

Fontos megjegyezni, hogy az ICOM (a Múzeumok Nemzetközi Világtanácsa) is foglalkozik a múzeumok kutatási szerepével, a múzeum definíció, a Múzeumok Etikai Kódexén vagy éppen különböző állásfoglalásokon keresztül.

A múzeumi definícióba a kutatás (research) először 1974-ben került be önálló fogalomként, és mint a múzeumok alaptevékenységét határozta meg: *„A múzeum a társadalom és annak fejlődésének szolgálatában álló nonprofit, állandó, a nyilvánosság számára nyitott intézmény, amely az ember és környezete tárgyi bizonyítékait gyűjti, őrzi, kutatja, kommunikálja és kiállítja tudományos, oktatási és szórakoztatási céllal.”* Az eredeti angol változata: *„A museum is a non-profitmaking, permanent institution in the service of society and of its development, and open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates, and exhibits, for purposes of study, education and enjoyment, material evidence of man and his environment.”* (idézi: Sári, 2023) A fogalom ezután kisebb szemantikai változtatásokkal, de része maradt a múzeum definíciónak.

2024-ben, kapcsolódva a 2022-ben Prágában elfogadott új definícióhoz, az ICOM Nemzetközi Múzeumi Napjának a témája a „Múzeumok az oktatásért és a kutatásért” volt. A világnap tematikája kiemelte a múzeumok jelentőségét, mint dinamikus oktatási intézményeket, amelyek elősegítik a tanulást, a felfedezést és a kulturális megértést, illetve, hogy újragondolják az oktatást, és elképzeljenek egy olyan jövőt, ahol a tudásmegosztás átlépi a korlátokat, ahol az innováció egyesül a hagyományokkal. Két fenntartható fejlődési célt emelt ki:

4. cél: Minőségi oktatás – Inkluzív és méltányos, minőségi oktatás biztosítása, valamint az egész életen át tartó tanulási lehetőségek előmozdítása mindenki számára.

9. cél: Ipar, innováció és infrastruktúra – Rugalmas infrastruktúra kiépítése, az inkluzív és fenntartható iparosodás előmozdítása és az innováció elősegítése (ICOM, n.d.-b).

A múzeumi definíció elfogadása után az ICOM-ban megkezdődött az etikai kódex megújítása. Az ICOM Múzeumok Etikai Kódexe a Múzeumok Nemzetközi Tanácsának egyik sarokköve. Az ICOM Alapszabályával és Belső Szabályzatával együtt az Etikai Kódex alkotja az ICOM három pillérének egyikét. Az Alapszabályában foglaltak szerint az ICOM a nemzetközi múzeumi közösség által széles körben elismert értékeken alapuló etikai elveket határoz meg. Az integritáson, a felelősségvállaláson, az egyenlőségen, a kölcsönös tiszteleten, a nyitottságon, az átláthatóságon és az elszámoltathatóságon alapuló gyakorlatok elengedhetetlenek annak biztosításához, hogy a múzeumok védjék és támogassák az örökséget, fenntartsák és növeljék a bizalmat, és szolgálják a közönséget. Ezek az értékek kötelezettségeket vonnak maguk után a társadalommal és a múzeumi szakmával szemben, valamint a tudásmegosztás, a párbeszéd és a reflexió lehetőségeinek biztosítását. Magukban foglalják a múzeumok gondozásában lévő gyűjtemények védelmének és kutatásának, valamint a lelkiismeretes és fenntartható irányításnak a felelősségét is. Az ETHCOM, az ICOM Etikai állandó bizottságának tagjaként a szerző végig követte ezt a folyamatot.

Az ICOM 2019-ben Kiotóban tartott 25. Általános Konferenciáját követően az ICOM úgy döntött, hogy a Kódexet felül kell vizsgálni, és szükség esetén módosítani kell (a Végrehajtó Bizottság 141. ülése). A felülvizsgálat során az ICOM tagsága a Kódex

módosítását javasolta (ICOM, n.d.-a). A 2022-ben kezdődött felülvizsgálati folyamat négy konzultációt foglalt magában. Ezek eredményeként az alábbi pontokban érhető tetten a múzeumok kutatási tevékenységével összefüggő etikai kérdések megjelenése:

- A múzeumoknak meg kell őrizniük és meg kell osztaniuk a kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökséget a társadalom javára.

Az örökség dokumentálásával, kutatásával, megőrzésével, értelmezésével és megosztásával a múzeumok létfontosságú szerepet játszanak a társadalom folytonosságának fenntartásában. Kötelességük, hogy minden hagyományt és kultúrát egyenlően tiszteljenek, ösztönözzék a tudás generációk közötti megosztását, és biztosítsák, hogy az általuk gondozott gyűjtemények a jövő generációi számára is elérhetőek maradjanak.

- A múzeumoknak a kulturális örökségben tükröződő érzékenységek tiszteletben tartása mellett a különböző kultúrákat kell képviselniük.

A múzeumoknak elő kell mozdítaniuk az örökség plurális értelmezését, tiszteletben tartva a kutatás, a gyűjteménykezelés, a megőrzés, az értelmezés és a kiállítás közötti különbségeket. El kell ismerniük, hogy bizonyos kézzelfogható, nem kézzelfogható és digitális örökség szent jelentőséggel bír, és megfelelő protokollokat kell követniük ezen érzékeny anyagok kezelése során. A múzeumoknak tiszteletet és tiszteletet kell mutatniuk az őslakos népek tudományai, hagyományos tudása és hitrendszeri iránt.

A múzeumok kutatják, gyűjtik és megőrzik a gyűjteményeket. A múzeumok gyűjtik, védik és bemutatják a kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökséget. Biztosítaniuk kell a birtokukban lévő gyűjtemények biztonságát, dokumentálását, megőrzését és konzerválását. A múzeumok a társadalom bizalmának megfelelően végeznek kutatásokat és adnak át ismereteket, tiszteletben tartva a sokszínű nézőpontokat és azoknak a közösségeknek a jogait, amelyek gyűjteményeit őrzik.

- A múzeumoknak gyűjteménypolitikát kell létrehozniuk és fenntartaniuk.

A múzeumoknak ki kell dolgozniuk, be kell tartaniuk és közzé kell tenniük egy gyűjteménypolitikát, amely meghatározza a gondozásukban lévő kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökség megszerzésére, dokumentálására, védelmére és felhasználására vonatkozó eljárásokat. A múzeum irányító testületének jóvá kell hagynia és rendszeresen felül kell vizsgálnia a gyűjteménypolitikát.

- A múzeumoknak felelőseknek kell lenniük a gondozásukban lévő gyűjteményekért.

A múzeumoknak biztosítaniuk kell a gondozásukban lévő kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökség biztonságát, dokumentálását, megőrzését és konzerválását. A gyűjteménypolitikában meghatározott szabványokat és eljárásokat kell követniük. A múzeumoknak a gyűjteménypolitikájukon belül külön eljárásokat kell kidolgozniuk az érzékeny anyagokra vonatkozóan, a hagyományokkal, az alkalmazandó törvényekkel és a nemzetközi egyezményekkel összhangban. A szent vagy vallási jelentőségű anyagokat, a biológiai mintákat, a mérgező anyagokat és a kulturálisan érzékeny anyagokat

biztonságosan kell tárolni és tisztelettel kell kezelni, az eredeti közösségek kulturális hagyományainak megfelelően.

Replikák, reprodukciók vagy digitális másolatok készítésekor a múzeumoknak tiszteletben kell tartaniuk az eredeti integritását. Minden másolatot egyértelműen és tartósan fakszimileként kell megjelölni az átláthatóság biztosítása és a félrevezető ábrázolás megakadályozása érdekében.

- A múzeumoknak fenn kell tartaniuk az emberi maradványok eredendő méltóságát és jelentőségének tiszteletét.

A múzeumoknak tisztelettel kell kutatniuk, gondozniuk és kiállítaniuk az emberi maradványokat, valamint az emberi maradványokat tartalmazó műtárgyakat és kreatív kifejezéseket. Az ezekkel a tárgyakkal és gyűjteményekkel kapcsolatos döntéseket a leszármazottakkal vagy a származási közösségekkel együttműködve kell meghozni, ha ismertek. Azokban az esetekben, amikor az emberi maradványok továbbra is kulturális vagy spirituális jelentőséggel bírnak, a múzeumoknak mérlegelniük kell a hazaszállítást vagy a korlátozott felhasználást.

- A múzeumoknak be kell tartaniuk a professzionális beszerzési és gyarapítási gyakorlatokat.

A múzeumoknak a tárgyak beszerzésére vonatkozóan megállapított szabványokat és eljárásokat kell követniük, legyen szó vásárlásról, ajándékozásról, kölcsönzésről, hagyatékról vagy cseréről. A múzeumoknak biztosítaniuk kell, hogy minden tárgyat a kulturális vagy természeti anyagok tulajdonjogát, behozatalát, kivitelét és átadását szabályozó vonatkozó törvényeknek és nemzetközi egyezményeknek megfelelően szereztek be. A származáskutatást kellő gondossággal kell elvégezni a tárgy eredetének és történetének megállapítása érdekében. A fosszilis anyagokat csak akkor szabad megszerezni, ha bizonyíték van arra, hogy azokat tudományos módszerekkel vagy roncsolásmentes eljárásokkal gyűjtötték.

Vészhelyzetben a múzeumok ideiglenes tárolóként szolgálhatnak a tárgyak számára, ha azok megőrzése veszélyben van. Erről az ideiglenes védelemről meg kell állapodni a menedéket kérő államokkal, intézményekkel vagy személyekkel.

- A múzeumoknak dokumentációs eljárásokat kell létrehozniuk és adatbázisokat kell fejleszteniük gyűjteményeik hosszú távú életképességének és biztonságának biztosítása érdekében.

A múzeumi gyűjteményeket a megállapított szabványok és eljárások szerint kell dokumentálni. A dokumentációnak átfogó információkat kell tartalmaznia a múzeum gondozásában lévő tárgyról, amelyeket interdiszciplináris szakemberekkel és adott esetben a tárgyak származási közösségeivel együttműködve hoztak létre. A múzeumi dokumentációkat és adatbázisokat biztonságos környezetben kell tárolni, és helyreállítási infrastruktúrával és technikákkal kell támogatni az adatvesztés kockázatának csökkentése érdekében. A bizalmas vagy érzékeny információk kivételével ezeket a nyilvántartásokat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni, mind a helyszínen, mind online.

- A múzeumoknak együtt kell működniük a kutatásban az örökség megértésének és értelmezésének elősegítése érdekében.

A múzeumoknak kutatásokat kell végezniük a gondozásukban lévő kézzelfogható, szellemi és digitális örökség mélyebb megértésének elősegítése érdekében. Együtt kell működniük a közösségekkel a múzeumi gyűjteményekben található tárgyakkal kapcsolatban. A terepmunka során a legjobb gyakorlatokat kell követni, és tiszteletben kell tartani és figyelembe kell venni a közösségi nézeteket, a környezeti erőforrásokat, valamint a kulturális és emberi jogokat.

A közösségek hagyományos tudás- és hiedelemrendszereit szabad, előzetes és tájékozott beleegyezéssel kell rögzíteni. Tiszteletben kell tartani őket, a megállapított szabványoknak, az együttműködési folyamatoknak, a szellemi tulajdonjogi törvényeknek és a titoktartás elveinek megfelelően.

- A múzeumoknak hozzáférést kell biztosítaniuk az örökséghez kutatási és tanulmányi célokra.

A múzeumoknak méltányos hozzáférést kell biztosítaniuk a gondozásukban lévő gyűjteményekhez, valamint a kapcsolódó dokumentációhoz. A múzeumoknak a kutatási eredményeket is elérhetővé kell tenniük, és közzé kell tenniük azokat annak érdekében, hogy ezek az információk a nyilvánossághoz eljussanak, és a jövő generációi számára is hozzáférhetőek legyenek.

A hozzáférés az érintett anyag állapotától és érzékenységétől függően változhat. A gyűjteményi nyilvántartásokban található személyes adatokat a vonatkozó jogszabályoknak és nemzetközi egyezményeknek megfelelően kell nyilvánosságra hozni vagy visszatartani.

- A múzeumoknak eljárásokat kell kidolgozniuk a felelősségteljes selejtezésre.

A múzeumoknak felelősségteljes selejtezési politikát kell kidolgozniuk, amely meghatározza a selejtezett tárgyak selejtezésére vonatkozó szabványokat és követelményeket. Egy tárgy múzeumi gyűjteményből való selejtezése csak a jelentőségének, egy másik múzeumba való áthelyezésének lehetőségének, jellegének és jogi helyzetének, valamint az ilyen intézkedésből eredő közbizalomvesztés mérlegelését követően történhet.

A múzeumi gyűjteményeket a nyilvánosság vagyongazdálkodásában tartják, és nem szabad értékesíthető vagyonként kezelni. A selejtezett tárgyak eladásából származó kártérítést kizárólag a múzeum gyűjteményének javára szabad felhasználni.

- A múzeumoknak aktívan kell reagálniuk a visszaszolgáltatási és cseréjére irányuló kérelmekre, és adott esetben önkéntes visszaszolgáltatást kell kezdeményezniük.

A múzeumoknak haladéktalanul és átláthatóan kell reagálniuk a visszaszolgáltatási kérelmekre. A múzeumi gyűjteményből származó tárgyak visszaszolgáltatásának vagy cseréjének összhangban kell lennie a vonatkozó törvényekkel és nemzetközi egyezményekkel. A visszaszolgáltatást az államok, valamint a helyi és őslakos lakosság számára is figyelembe kell venni. A múzeumoknak fel kell készülniük arra, hogy

konstruktívan együttműködjenek a kérelmező féllel, minden eszmecserét tudományos és történelmi tényekre és dokumentációkra alapozzanak, és továbbra is nyitottak legyenek a visszaszolgáltatással és a visszaszolgáltatással kapcsolatos párbeszédre.

Amikor a származáskutatás új információkat tár fel egy tárgy tulajdonlási történetéről, a múzeumoknak önkéntesen kell kezdeményezniük a visszaszolgáltatást. Ha döntés születik az örökség visszaszolgáltatásáról, a múzeumoknak együttműködési folyamatot kell kidolgozniuk a kérelmező féllel, hogy biztosítsák az örökség biztonságos visszaszolgáltatását jogos forrásához.

A Múzeumok Etikai Kódexét az ICOM 2026 nyarán fogadta el, amely az ICOM Magyarország honlapján is elérhető: <https://www.icomhungary.hu/hu/muzeumok-etikai-kodexe>

Irodalomjegyzék

Bjerregaard, P. (2020). *Exhibitions as Research: Experimental Methods in Museums*. Routledge.

Desvallées, A., & Mairesse, F. (2010). *Key Concepts of Museology*. Armand Colin – ICOM.

ICOM (n.d.-a). *Code of Ethics*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/>
Letöltés dátuma: 2025. november 19.

ICOM (n.d.-b). *International Museum Day*. <https://icom.museum/en/international-museum-day-2/>
Letöltés dátuma: 2025. november 19.

Leibniz Association (n.d.). *About the Leibniz Association*. <https://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/about-us/about-the-leibniz-association> Letöltés dátuma: 2025. november 19.

Pickering, N. (2020). *The Museum Curator's Guide: Understanding, Managing and Presenting Objects*. Lund Humphries Publishers Ltd.

Sári, Zs. (2022. szeptember 5.). Az ICOM új múzeum definíciója - Több ezer múzeum, több mint száz ország, egy definíció. ICOM Magyarország. <https://www.icomhungary.hu/hu/node/85>

Sári, Zs. (2023. január 28.). Az ICOM múzeum definíciójának története és evolúciója. [Az ICOM Magyarország „A MÚZEUM DEFINÍCIÓ. Hozzáférsz a fogalmakhoz” című konferenciáján 2022. november 30-án elhangzott előadás írásos változata]. ICOM Magyarország. <https://www.icomhungary.hu/hu/node/89>

Sigfúsdóttir, Ó. (2022). Museum-based research: a typological exploration. *Museum Management and Curatorship* 37(1), 1-12. DOI:10.1080/09647775.2022.2053873

Trischler, H. (2024). The research museum – a place of integrated knowledge production. *Science Museum Group Journal*, 2024(Autumn), Tenth Birthday Issue. <https://dx.doi.org/10.15180/242204>